

21.8.2025

KUUSAMO

Kivilahti kaava-alueen arkeologinen inventointi 2025

Tilaja:
KimmoKaava

Toteuttaja:
Heilu Oy

KUUSAMO Kivilahti

kaava-alueen arkeologinen inventointi 2025

Tiivistelmä

Kuusamon Kivilahdessa on meneillään kaavoitushanke. Heilu Oy / FM Jussi-Pekka Hiltunen teki kaava-alueen arkeologisen inventoinnin kesäkuussa 2025.

Kaava-alueelta ei tunnettu entuudestaan arkeologisia kohteita, eikä uusia arkeologisia kohteita tavattu inventoinnin yhteydessä. Alueelta tavattiin ainoastaan 1900-luvulle ajoittuva rajamerkki sekä rakennuksen perusta.

Kartta 1. Lähestymiskartta. Inventointialue sijaitsee sinisen neliön sisäpuolella.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
2. Alueen lähtötietoja.....	4
2.1. Ympäristö ja historia	4
2.2. Aikaisemmat tutkimukset	9
3. Arkeologinen inventointi	10
3.1. Esityöt	10
3.2. Maastotyöt ja raportointi.....	10
3.3. Havainnot.....	10
4. Yhteenveto	14
Lähteet.....	15

Karttaluettelo

Kartta 1. Lähestymiskartta.....	1
Kartta 2. Kaava-alueen yleiskartta.....	3
Kartta 4. Maastossa tehdyt havainnot sekä kuljetut reitit.	14

Arkistotiedot

Tutkimustyyppi:	Arkeologinen inventointi
Tutkimuksen tekijä:	Heilu Oy / FM Jussi-Pekka Hiltunen
Kenttätyöaika:	23.6.2025
Tutkimusten rahoittaja:	KimmoKaava
Lähialueen aikaisemmat tutkimukset:	Erä-Esko inventointi 1975 Kotivuori inventointi 1993-1995 Alakärppä ja Okkonen inventointi 1998 Sarkkinen inventointi 1999 Pietiläinen inventointi 2003

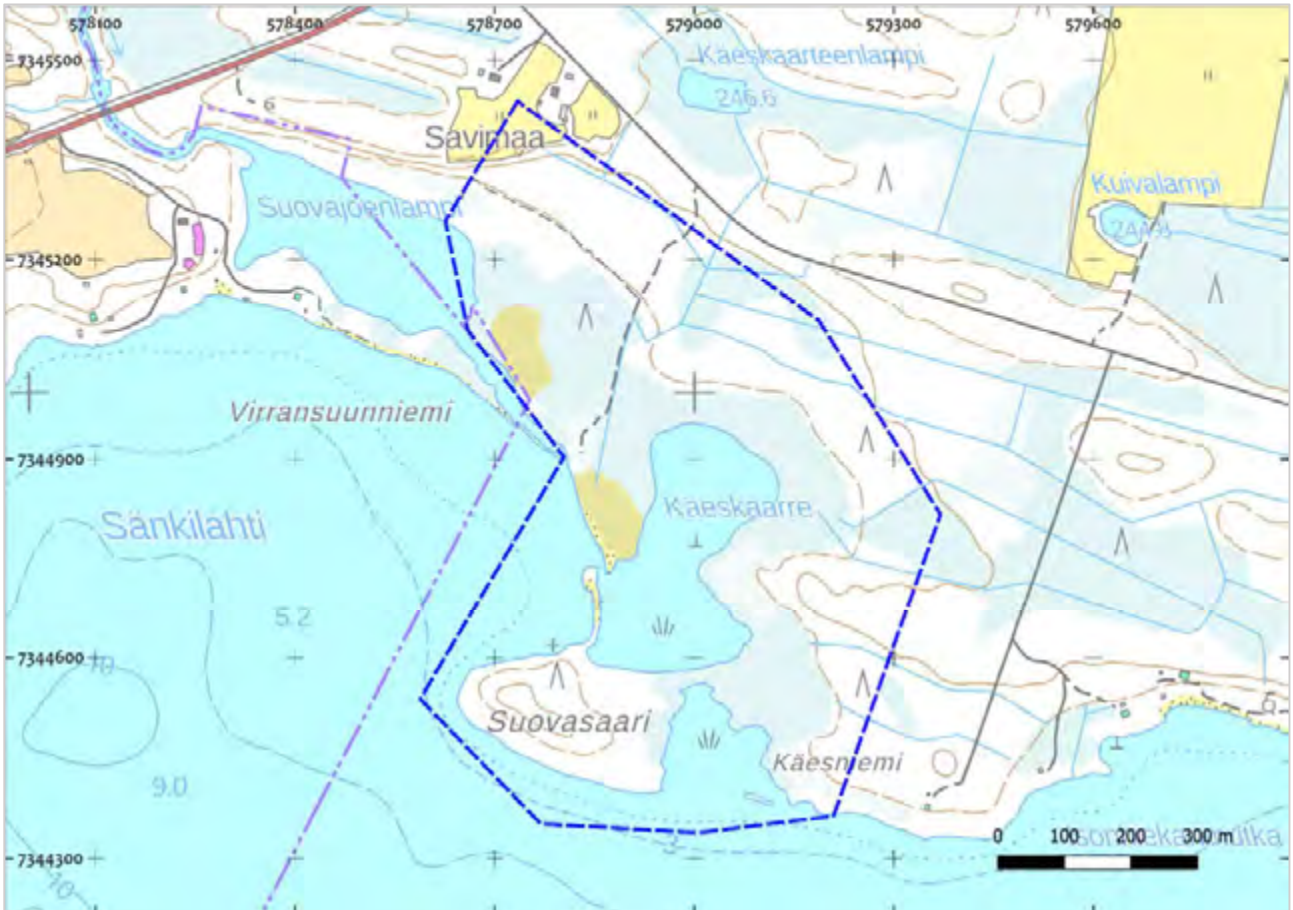
Kansikuva: Suovasaaresta tavattu rakennuksen perusta sekä uuni ja savupiippu.

*Taustakartat Maanmittauslaitoksen karttakuvapalvelusta (WMTS) 08/2025, ellei toisin mainita.
Käytetty koordinaatisto ETRS-TM35FIN, korkeus N2000. Maanmittauslaitoksen 5 p aineiston
käyttölisenssi: MML 8268633902/05 00 00/2025.*

Raportin kuvat: Jussi-Pekka Hiltunen

1. Johdanto

Kuusamon kaupungin luoteisosassa Kivilahdella ollaan laatimassa kaavoitusta Kuusamon kaupungin ja Posion kunnan rajan tuntumassa Yli-Kitkan ranta-alueella. Osana hankkeen taustaselvityksiä Heilu Oy:n arkeologi FM Jussi-Pekka Hiltunen teki alueen arkeologisen inventoinnin kesäkuussa 2025, jossa huomioitiin sekä esihistorialliset, että historialliset kohteet.

Kartta 2. Kaava-alueen yleiskartta. Kaava-alue on merkitty sinisellä katkoviivalla.

2. Alueen lähtötietoja

2.1. Ympäristö ja historia

Kaava-alue sijaitsee Kuusamon keskustasta noin 33 km luoteeseen, Kuusamon kaupungin ja Posion kunnan rajan tuntumassa. Alue sijaitsee Yli-Kitkan pohjoisrannalla Tolvanselän pohjoispuolella. Kaava-alueen koko on noin 54 hehtaaria. Alueen ympäristö on pääsääntöisesti eri-ikäistä talousmetsää sekä suoaluetta. Ranta-alueilla on hiekkarantoja. Alueen pohjoisosassa on pienialaisia hiekanottoalueita. Alueella ei sijaitse asutusta.

Hankealueella maaperä on pääosin sekalajitteista maalajia, alueen pohjoisosassa on karkealajitteisempaa maalajia ja soisilla alueilla turvetta. Hiekkaisempia kohtia esiintyy alueen pohjoisosassa Savimaan eteläpuolella sekä Yli-Kitkan rannalla. Maastokartalla metsämaastot on merkitty havumetsäksi. Alue on melko tasaista ja sijoittuu korkeusväleille noin 240-245 m mpy.

Kuva 1. Hiekanottoaluetta alueen pohjoisosassa. Koilliseen.

Kuva 2. Suoaluetta alueen länsiosassa. Pohjoiseen.

Kuva 3. Hiekkarantaa alueen eteläosassa Yli-Kitkan rannalla. Luoteeseen.

Kuva 4. Suovasaareen johtava ilmeisesti vastikään tehty metsäautotie. Poro seisoo tien päässä. Länteen.

Kuva 5. Havupuuvaltaista metsää Suovasaarella. Pohjoiseen.

Mannerjäätikkö on alkanut vetäytymään alueelta noin 9000 eaa. (Johansson ja Kujansuu 2005: 151.) Mannerjäätikön reunan vetäydyttyä Kuusamon alueelta länsiluoteeseen muodostui Posiojärveen, Yli-Kitkaan ja Ala-Kitkaan Kitkan jääjärvi, jonka lasku-uoma sijaitsi altaan itäosassa, nykyisellä Kiveskoskella noin 241 m mpy korkeustasolla (Johansson 2005: 131).

Vuonna 1642 laadittuun Kemin Lappia kuvaavaan karttaan Yli-Kitkan rannalle lähelle nykyistä Kivilahtea on merkitty saamelainen talvikylä. Historiallisten lähteiden ja paikannimistön perusteella Maanselän saamelaisen viimeinen talvikylä on sijainnut Kivilahden pohjoispuolella nykyisen Taliskotalammen pohjoispuolella (Ervasti 1978: 20-21) noin 3,5 km kaava-alueesta koilliseen. Karttapaikannuksen perusteella kyseessä on kuitenkin todennäköisemmin Kitkan lapinkylän talvikylä. Taliskotalammen pohjoispuolelta on tavattu kiukaanraunio sekä ilmeisesti kaksi majanpohjaa ja maakuoppia. Lisäksi alueelta on löytynyt raudan- ja kupariseospellin katkelmia sekä ns. venäläistyyppinen silmäkirves keskiajalta tai uuden ajan alusta.

Tarkasteltujen 1800-luvun Kuusamon pitäjää kuvaavien karttojen sekä 1924 laaditun taloudellisen kartan perusteella kaava-alueella ei ole sijainnut kiinteää asutusta historiallisella ajalla. Lähin asutus on merkitty kaava-alueen länsipuolelle Posion Tolvan kylään sekä kaava-alueen koillispuolelle Kuusamon Kivilahden kylään.

Kuva 6. Ote vuonna 1642 laaditusta Kemin Lappia kuvaavasta kartasta, johon on merkitty talvikylä Yli-Kitkan länsirannalle.

Kuva 7. Ote vuoden 1829 Kuusamon pitäjää kuvaavasta kartasta, johon on merkitty asutusta nykyisten Tolvan ja Kivilahden kohdille.

Kuva 8. Ote 1800-luvun lopun Kuusamon pitäjää kuvaavasta kartasta, johon on merkitty asutusta nykyisten Tolvan ja Kivilahden kohdille.

3. Arkeologinen inventointi

3.1. Esityöt

Esitöiden aluksi aluetta kuvaavia historiallisia karttoja (1600–1900-luvuilta) haettiin Kansallisarkiston Astia-verkkopalvelusta, Maanmittauslaitoksen Kiinteistötietojärjestelmästä, Kansalliskirjaston julkaisuarkisto Doriasta sekä Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto. Vuoden 1964 topografista karttaa tarkasteltiin paikkatietoaineistojen latauspalvelun Paitulin WMS-katselurajapintana. Vanhoista kartoista tarkasteltiin inventointialueelle sijoittuvia mahdollisesti arkeologisesti mielenkiintoisia kohtia, kuten historiallisen ajan asutusta ja rajamerkkejä. Maanmittauslaitoksen sivustolta ladattiin 5p laserkeilausaineisto, josta etsittiin arkeologisesti mielenkiintoisia maastonmuotoja, kuten pyyntikuoppia tai tervahautoja.

Ennen maastotöitä käytiin läpi myös alueen vesistöhistoriaa ja tunnettujen arkeologisten kohteiden tietoja. Kohdetietoja ja aikaisempien arkeologisten tutkimusten raportteja tarkasteltiin Museoviraston ylläpitämästä Kulttuuriympäristön palveluikkunasta (www.kyppi.fi). Ennen maastotöitä oltiin myös yhteydessä alueelliseen vastuumuseoon työn toteuttamisesta, maastotöiden kohdentamisesta sekä mahdollisista uusista irtolöydöistä.

3.2. Maastotyöt ja raportointi

Kaava-alueen maastotyöt tehtiin yhden päivän aikana 23.6.2025. Tutkimusmetodina oli silmämääräinen havainnointi ja lapionpistojen/kuoppien teko potentiaalisille maastonkohdille. Alueelta tarkastettiin kattavasti alueella sijaitsevat metsä- sekä ranta-alueet. Suoalueet jätettiin vähemmälle huomiolle niiden vähäisen arkeologisen potentiaalin vuoksi.

Inventoinnissa tehdyt havainnot dokumentoitiin valokuvin ja muistiinpanoin. Havaintojen sijainnit sekä kuljetut reitit tallennettiin käsiGPS-paikantimella (Garmin Montana 610, tarkkuus +/- 5–10 m). Inventointiraportti laadittiin allekirjoittaneen toimesta elokuussa 2025.

3.3. Havainnot

Maastotöiden aikana alueelta tavattiin rajamerkki (N 7344993 E 578753). Rajamerkki sijaitsee alueen länsiosassa kaava-alueen rajalla suolla. Suolle on aseteltu kolme kiveä noin 1 x 1 metrin kokoiselle alueelle. Yksi kivistä on rajan taitekohdassa ja kaksi muuta kiveä osoittavat rajan linjaa. Kivet ovat kooltaan noin 0,25 x 0,25 metriä. Niissä ei havaittu merkintöjä. Rajamerkki sijaitsee nykyisellä Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan, Posion ja Kuusamon välisellä rajalla. Raja on merkitty vuoden 1964 topografiselle kartalle, mutta rajaa ei ole merkitty tätä vanhempisiin tarkastettuihin karttoihin, kuten esimerkiksi vuoden 1924 taloudelliselle kartalle. Kyseessä on todennäköisesti suhteellisen nuori, 1900-luvun raja ja sitä merkkäava rajamerkki.

Kuva 10. Maastotöissä havaittu rajamerkki. Luoteeseen.

Alueen eteläosasta, Suovasaaren pohjoiskärjestä havaittiin rakennuksen perustus (N 7344594 E578806), jonka etelänurkassa on pystyssä tiilistä muurattu savupiippu ja uuni. Rakennuksen perustus on kooltaan noin 6,5 x 6,5 metriä ja sammaleen alta erottuu betoninen kivijalka. Kivijalan päällä on noin 1-2 kerrosta rakennuksen hirsiseinää, osa hirsistä vaikuttaa palaneilta. Ympäristössä on myös erilaista peltiroskaa ja esimerkiksi ruostunut kamiina. Rakennuksen perustasta noin 10 metriä etelään on pystyssä laudoista tehty pieni rakennus, ilmeisesti pieni vaja tai huussi. Vanhoihin karttoihin kohdalle ei ole merkitty rakennusta eikä se erotu myöskään selvästi paikkatietoikkunan historiallisissa ilmakuvissa. Maastossa tehtyjen havaintojen perusteella rakennuksen perustus ajoittuu 1900-luvulle.

Kuva 11. Rakennuksen perusta sekä sen etelänurkassa sijaitseva uuni ja savupiippu. Pohjoiseen.

Kuva 12. Uuni ja savupiippu. Itään.

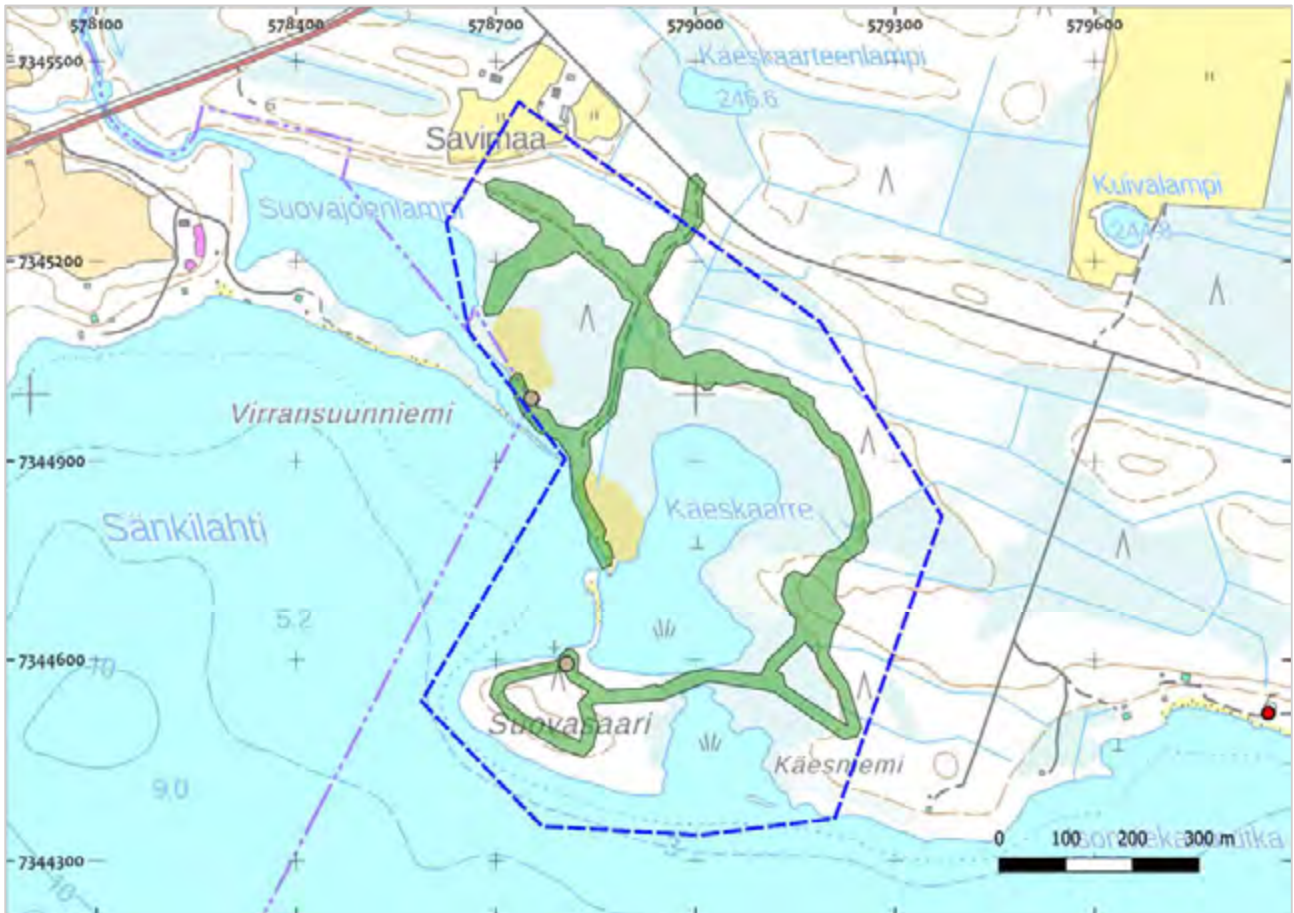

Kuva 13. Paikalla sijaitseva laudoista tehty vaja tai huussi. Etelään.

Alueen pohjoisosassa sijaitsee matala luoteis-kaakko suuntainen hiekkaterassi, jossa sijaitsee hiekanottoalueita sekä polku. Alue on potentiaalista kivikauden asutuksen kannalta ja kyseistä aluetta käytiin läpi sekä silmämääräisesti että tekemällä hiekkaterassille useita koekuoppia/pistoja. Paikalta ei kuitenkaan tehty havaintoja, jotka viittaisivat kivikauteen. Myös eteläosan noin 100 metriä pitkää hiekkarantaa käytiin silmämääräisesti läpi, mutta sieltäkään ei saatu havaintoja kivikaudesta.

Kuva 14. Pohjoisosassa sijaitseva luoteis-kaakko suuntainen hiekkaterassi ja sen läpi kulkevaa polkua. Luoteeseen.

Kartta 3. Maastossa tehdyt havainnot sekä kuljetut reitit. Rajamerkki sekä rakennuksen pohja on merkitty harmailla pisteillä, tunnettu kivikautinen asuinpaikka Isohiekkanmutka on merkitty punaisella pisteellä kaava-alueen itäpuolelle. Maastossa jalkaisin kuljetut alueet on merkattu kartalle vihreällä.

4. Yhteenveto

Heilu Oy:n arkeologi Jussi-Pekka Hiltunen toteutti Kuusamon Kivilahden kaava-alueen arkeologisen inventoinnin 23.6.2025.

Alueelta ei tunnettu entuudestaan arkeologisia, eikä sellaisia tavattu inventoinnin yhteydessä. Maastotöiden yhteydessä alueelta tavattiin yksi rajamerkki sekä yksi rakennuksen perusta, jotka ajoittuvat 1900-luvulle.

Jussi-Pekka Hiltunen
Oulussa 21.8.2025
Heilu Oy

Lähteet

Painetut lähteet:

- Ervasti, Seppo 1978. Kuusamon historia 1.
- Johansson, Peter & Kujansuu, Raimo (toim.) 2005. Pohjois-Suomen maaperä. Geologian tutkimuskeskus.

Tutkimusraportit: (https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/raportti/read/asp/r_default.aspx)

- Erä-Esko, Aarni 1975, Kuusamon muinaisjäännökset.
- Kotivuori, Hannu 1998. Posion muinaisjäännösten inventointi 1993-1995. Lapin maakuntamuseo.
- Pietiläinen, Petter 2003. Posion Kitkajärven yleiskaavan arkeologinen inventointi. Museovirasto.
- Sarkkinen, Mika 1999. Kuusamon inventointi. Pohjois-Pohjanmaan liitto.

Kartat:

Kansallisarkisto: (<https://astia.narc.fi/uusiastia/>)

- Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma). It. Hallinnolliset kartat:
 - o Karta öfver de för byalagen provisionell afrösade marker Kuusamo socken af Uleåborgs län. (https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2391278805)
- Karttakokoelma (HMA). B TALOUDELLISET KARTAT. Ba Suomen taloudellinen kartta:
 - o Pohjois-Suomi. XIV:10 Alakitka (1924-1924). (<https://astia.narc.fi/uusiastia/viewer/?fileId=8369949764&aineistoid=1862965403>)

Kansalliskirjaston julkaisuarkisto Doria: (<https://www.doria.fi/>)

- 6. Pitäjänkarttoja
 - o Situations charta öfver belägenheten af Kuusamo socken (1829) <https://www.doria.fi/handle/10024/115832>

Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto: (<https://jyx.jyu.fi/jyx/?lng=fi>)

- o Tresk, Olof. KrA Topografiska Kartor KEMIN LAPPI 1642. (https://jyx.jyu.fi/jyx/Record/jyx_123456789_102296?lng=fi)